

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/86869>

Please be advised that this information was generated on 2017-12-06 and may be subject to change.

Het Fries: taal van het hart

Het is de enige provincie in ons land met een erkende Europese minderheidstaal: Friesland. De inwoners zijn hun taal zo gewend, dat ze het speciale ervan niet altijd inzien. Overheden, instellingen en bekende Friezen spannen zich in om het gebruik van de Friese taal in de regionale samenleving te stimuleren.

In ons land staan de Friezen van oudsher bekend om hun vermeende eigenheid en trots. Bij de Rea Klif (Rode Klif) aan de IJsselmeerkust gedenken de Friezen bijvoorbeeld elk jaar de slag in 1345 die een mijlpaal was in de onafhankelijkheidsstrijd tegen de Hollanders. En de best beluisterde radio-programma's zijn in de Friese taal, op Omrop Fryslân. Die taal is de rode draad in de eigenheid van Friesland. Het Fries is door het rijk erkend als tweede officiële taal in Nederland. In de provincie hebben 355.000 mensen het Fries als moedertaal, dat is 55% van de bevolking. Van de 645.000 inwoners kan praktisch iedereen Fries verstaan (94%). Driekwart spreekt het, terwijl bijna 70% de taal ook kan lezen. Zelf schrijven ligt lastiger: ongeveer een kwart van de provinciebewoners beheerst de taal op die manier.

Meertaligheid

Friesland is de enige tweetalige provincie van ons land. Dat maakt het besturen van dit landsdeel bijzonder, zegt gedeputeerde van taal en cultuur Jannewietske de Vries. 'We voelen ons als provinciebestuurders eerst-verantwoordelijke voor onze taal. Want dat we hier in het dagelijkse leven Fries praten is niet genoeg. Om de taal te laten overleven, moet er meer gebeuren. Het Fries is een belangrijk onderdeel van de cultuur. Het geeft identiteit aan onze gemeenschap. De taal concentreert zich heel duidelijk in één gebied. Daar kun je als provincie veel mee doen.' De gedeputeerde ziet het Fries als rijkdom.

'Maar we moeten mensen wel bewust maken van de taalkeus die hier bestaat. We moeten de kinderen die hier opgroeien, meertalig opvoeden.' Want meertaligheid geeft eigenwaarde en stimuleert de hersenen. Het heeft een positieve invloed op bijvoorbeeld wiskundig inzicht en abstract denkvermogen, zo blijkt uit onderzoek.

Toch is meertaligheid geen vanzelfsprekendheid. Overal ter wereld kiezen mensen meestal voor de dominante taal. Toegenomen mobiliteit en toegankelijkheid van massamedia brengen sinds een halve eeuw steeds meer invloeden 'van buiten' in Friesland. Zo zorgen steeds meer 'gemengde' huwelijken voor Fries-Nederlandse gezinnen, waarin de Fries het doorgaans aflegt als voertaal tegen het Nederlands. 'Het Fries blijft de taal van het hart, naast de taal van het land en een wereldtaal als het Engels. De provincie investeert daarom in drietalig onderwijs. Het onderwijs is de plek waar we invloed kunnen hebben op hoe taaloverdracht plaatsvindt. We trekken er de komende jaren 10 miljoen euro voor uit om de kwaliteit van het Friese onderwijs te verbeteren. In 2012 zijn er in deze provincie vijftig scholen waar de voertalen Fries, Nederlands en Engels gangbaar

Bij de geboorteaangifte krijgen vaders een tas mee van de 'Praat mar Frysk'-campagne

zijn. Dat moet doorgroeien naar honderd, een kwart van alle scholen', zegt De Vries. Het Fries speelt op heel jonge leeftijd al een rol. Er zijn meer dan zeventig tweetalige peuterspeelzalen, en ook de kinderopvang zet bewust in op het Fries.

Praat mar Frysk

Onderwijs was ooit dé bestaansreden voor de Afûk (Algemene Fryske Underrjocht Kommisje). De instelling propageert al ruim tachtig jaar het gebruik van het Fries. Het begon met het verzorgen van taallessen buiten de reguliere schooltijden om. Het Fries kreeg pas veel later officiële erkenning als lesstof (kader Een Europese minderheidstaal). Nu is de Afûk vooral bekend als een instituut voor volwassenenonderwijs. Per jaar volgen circa duizend mensen een cursus Fries, uit pure interesse of omdat ze het nodig hebben in hun werk. Verder geeft de organisatie brochures, boeken en lesmateriaal uit en voert ze campagnes voor taalbewustwording onder Friezen. 'Wij houden ons bezig met de Friese taal in elk domein', zegt Mirjam Vellinga. Zij is bij de Afûk verantwoordelijk voor de Praat mar Frysk ('spreek maar Fries')-campagne. 'Flústerje, laitsje, juich, brabbetje (fluister, lach, juich, brabbelt)' roept de Afûk de Friezen toe vanaf de wijd verspreide posters, stickers en buttons. 'De drempels om Fries te spreken kunnen verder omlaag, vooral in winkels en bedrijven. Het is echt een bewustwordingsproces. Iets voor de lange adem.'

Meertaligheid betekent een flinke plus in commercie en dienstverlening. Het bekende voorbeeld is de autoverkoper die potentiële kopers helpt in de eigen taal en zo meer auto's verkoopt. Maar vanzelfsprekend is dit lang niet overal, aldus Vellinga. Vooral het

midden- en kleinbedrijf blijft achter in het gebruik van de Friese taal in advertenties en op websites. Een sticker op een winkelruit werkt als aanmoediging. Vellinga wijst ook op de zorgsector. Hier is het gebruik van het Fries van wezenlijk belang. Zoals in verpleeghuizen voor dementerende bejaarden. Als verzorgend personeel of een arts met deze patiënten spreekt in de 'memmetaal', voelen zij zich doorgaans beter op hun gemak. 'Ook doktoren moeten meer met de Frysk-buttons gaan lopen. Nu doet vooral de verpleging dat.' Het belangrijkste is volgens Vellinga voorlichting voor de jongste generaties. In Wales zag zij hoe ver het promoten van het Welsh gaat: toekomstige moeders en vaders krijgen informatie over de voordelen van meertalig opvoeden op de achterkant van de echo, gemaakt bij de verloskundige. Zo ver gaat het maken van reclame in Friesland nog niet: hier krijgen kersverse papa's een tas met voorlichtingsmateriaal mee na de geboorte-

Boven: Nooit gehoord van de PC in Franeker? Dan ben je geen echte Fries, want die wil deze jaarlijkse wedstrijd op het kaatsveld van Friesland (Sjûkelân), voor geen goud missen. Onder: Fotomodel Doutzen Kroes, boegbeeld van Praat mar Frysk.

aangifte bij de burgerlijke stand. Maar wat Vellinga betreft moet je er nog eerder bij zijn: 'We zijn ook present op informatiemarkten voor zwangere vrouwen.'

Hyves

Praat mar Frysk heeft bekende Friezen en Friezinnen als boegbeeld. Topmodel Doutzen Kroes is er een van, en de meest succesvolle tot nu toe. 'Zij is voor ons een geweldige ambassadrice. Ze is een wereldburger die nog dagelijks Fries spreekt. In elk artikel over haar staat wel iets over haar Friese wortels. Een ideaal rolmodel.' De Afûk probeert op meer manieren een brug te slaan naar jongeren. Zo is er een Praat mar Frysk-afdeling op Hyves. Er wordt gewerkt aan een Friestalige T9-functie voor sms, zodat het versturen van berichtjes in het Fries gemakkelijker gaat. Bij evenementen op Friese bodem, zoals grote concerten in het Abe Lenstrastadion in Heerenveen, plaatst de organisatie een praatpaal, waar bezoekers op Man-bij-hond-achtige wijze YouTube-filmpjes kunnen opnemen. Die zijn intussen al meer dan 150.000 keer bekeken op internet. 'Via dit soort moderne communicatiemiddelen kunnen we laten zien dat het Fries helemaal niet oubollig is', betoogt Vellinga. Internet en aanverwanten blijken bovendien handig voor het vergroten van de achterban. 'Aan de hand van de YouTube-filmpjes en de bestellingen via onze website leggen we een mailinglijst aan. Die bevat nu meer dan 10.000 contacten.' Langs deze weg krijgt het Fries in de virtuele wereld een steeds duidelijkere plaats, aldus Vellinga. 'Je ziet het op vrienden- en netwerksites als Hyves en Facebook. Mensen meten zich daarop een identiteit aan die steeds persoonlijker is. Je kunt bouwen aan je eigen identiteit. Voor mensen die Fries spreken, hoort deze culturele achtergrond daar ook bij.' Internet speelt ook een rol bij de nieuwste campagne van Praat mar Frysk: Gastfrij Frysk. Op de bijbehorende site kunnen bezoekers van allerhande deelnemende horecagelegenheden in de provincie een beoordeling geven en kans maken op prijzen. Ze geven niet alleen punten voor schone glazen en lekker eten; ook telt mee of er informatie te krijgen is over de omgeving, de taal of streekproducten. Met de actie wil de Afûk de meerwaarde onderstrepen van de Friese cultuur als onderdeel van de toeristische beleving. Ook anno 2010 blijft Friesland trots op haar eigenheid. •

Een Europese minderheidstaal

Het Fries heeft veel weg van het Engels en het Nederlands, maar is van oudsher een zelfstandige taal. Het (gesproken) Oudfries was de taal van het Friese koninkrijk dat zich na de Romeinse tijd uitstrekte van Vlaanderen tot Noord-Duitsland. Door de overheersing van Albrecht van Saksen vanaf 1498 en de toestroom van ambtenaren van buiten raakte het Fries in het bestuur in onbruik. Het Fries was de taal van het volk. Het Nederlands was sinds de 19de eeuw de enige officiële taal, maar een steeds sterker wordende taalbeweging streed voor emancipatie van het Fries. In 1907 kwam er een provinciale subsidie voor Friese les, maar alleen na schooltijd. In de jaren twintig ontstonden organisaties als de Afûk en de Fryske Akademy, voor wetenschappelijk onderzoek naar de Friese taal en cultuur. De definitieve toelating van het Fries op scholen en in de rechtspraak volgde in de jaren vijftig. Het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden betekende vanaf 1998 een belangrijke impuls voor erkenning van het Fries op tal van terreinen in de samenleving. 'Den Haag' verplichtte zich om het Fries in diverse domeinen te versterken. Volgens gedeputeerde Jannewietske de Vries loopt het rijk achter met het waarmaken van de beloften. 'Het sterke punt van Friesland, eenheid van de Friese taal in een gebied, is tegelijk een zwak punt. Daardoor heeft de rest van Nederland er weinig mee en ontbreekt de urgentie bij de landelijke overheid om zaken goed te regelen.' Liberaal Brok komt binnen de Vereniging van Nederlandse Gemeenten op voor de positie van het Fries. Hij pleit voor een pluriforme samenleving. 'Iedereen moet zijn eigen taal kunnen spreken. Dat is een voorwaarde om normaal te functioneren. Europa heeft 81 talen, en die veeltaligheid is geweldig. Talen zijn de dragers van cultuur. Als mensen geen respect hebben voor hun eigen habitat, en zich er niet in willen verdiepen, hoe kun je dan respect hebben voor andere culturen? Gevoel voor taal brengt mensen bij dat de samenleving groter is. Wees een wereldburger, verbind je met andere culturen.'